

Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 13. detsember 2022
(OR. en)

15935/22

ELARG 106
COWEB 190
COEST 914

MENETLUSE TULEMUS

Saatja: Nõukogu peasekretariaat

Saaja: Delegatsioonid

Teema: Laienemine ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsess
– Nõukogu järeldused

Delegatsioonidele edastatakse lisas nõukogu järeldused laienemise ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi kohta, mille nõukogu kiitis heaks 13. detsembril 2022.

**NÕUKOGU JÄRELDUSED LAIENEMISE NING STABILISEERIMIS- JA
ASSOTSIEERIMISPROTSESSI KOHTA**

1. Nõukogu võtab hoolikalt teadmiseks komisjoni 12. oktoobri 2022. aasta teatise ELi laienemispoliitika kohta, mis sisaldab aruandeid Montenegro, Serbia, Türgi, Põhja-Makedoonia, Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina ning Kosovo* kohta ning milles osutatakse esimest korda Ukrainale, Moldova Vabariigile (edaspidi: Moldova) ning Gruusiale. Venemaa provotseerimata ja põhjendamatu agressioonisõda Ukraina vastu ning uus geopoliitiline reaalsus rõhutavad ELi laienemispoliitika ülimalt tähtsust rahu, demokraatia, heaolu, julgeoleku ja stabiilsuse tugeva alusena meie maailmajaos ning strateegilise prioriteedina.
2. Nõukogu kinnitab taas oma pühendumust laienemisele kooskõlas Euroopa Ülemkogu poolt 14.–15. detsembril 2006 heaks kiidetud uuendatud laienemiskonsensusega ja pärast seda vastu võetud nõukogu järeldustega. Nõukogu ootab jätkuvalt, et partnerid võtaksid vastutuse ning näitaksid oma lubaduste ja poliitilise tahte tõsiseltvõetavust, rakendades vajalikke reforme ja saavutades seoses põhialustega käegakatsutavat edu. Kindlate ja pöördumatute saavutuste tagamine õigusriigi, majanduse, demokraatlike institutsioonide toimimise ja avaliku halduse reformide valdkonnas on ELi liikmesuse nõuete täitmisel endiselt otsustava tähtsusega ning kujutab endast pikaajalist investeringut rahu, demokraatiasse, heaolusse, julgeolekusse ja stabiilsusse Euroopas. Nõukogu kordab taas, et ELi põhiväärtuste ja Euroopa-väljavaate omaksvõtmine ja neile pühendumine on kindel ning kõikide ELiga ühineda soovivate partnerite jaoks väga oluline strateegiline valik. Selle strateegilise valiku üks osa on seisukohtade täielik vastavusseviimine ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga.

* Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/1999 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

3. Tuletades meelde Thessaloníki tegevuskava ning Sofia, Zagrebi ja Brdo deklaratsioone, kordab nõukogu taas ELi täielikku ja kindlat pühendumust Lääne-Balkani väljavaatele saada ELi liikmeks. Lääne-Balkani ja sealsete kodanike tulevik on Euroopa Liidus. EL tõhustab ja intensiivistab jätkuvalt oma osalemist kõigil tasanditel, et toetada selle piirkonna poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid muutusi, sealhulgas jätkates abi andmist, mis tugineb õigusriigi põhimõtte ja sotsiaal-majanduslike reformide vallas tehtud reaalsele edusammudele ning samuti sellele, kas partnerid järgivad Euroopa väärtusi, norme ja standardeid. Sellega seoses ootab nõukogu huviga majandus- ja investeerimiskava ning Lääne-Balkani rohe- ja digitaalarengu tegevuskava täielikku rakendamist, mis mõlemad on olulised vahendid sotsiaal-majandusliku lõhe ületamiseks, taristu ja ühenduvuse parandamiseks ning piirkonna rohe- ja digipöörde toetamiseks, suurendades samal ajal vastupanuvõimet ja energiasõltumatust. EL on pidevalt tõhustanud oma poliitilist koostööd Lääne-Balkaniga, keskendudes peamistele ühist huvi pakkuvatele valdkondadele, nagu ränne, justiits- ja siseküsimused, majandus ja ühtne turg, energia, transport ja digipoliitika, tervishoid, kodanikukaitse, sotsiaalpoliitika, haridus ning teadusuuringud ja innovatsioon, välisasjad, julgeolek ja kaitse.

Nõukogul on jätkuvalt kindel tahe seda viljakat koostööd edasi laiendada, mille tunnistuseks on viimati 6. detsembril Tiranas toimunud ELi ja Lääne-Balkani tippkohtumine ja Tirana deklaratsioon, millega kõik partnerid ühinesid.

Türgi on jätkuvalt kandidaatriik ja tähtis partner paljudes ühist huvi pakkuvates valdkondades.

4. Nõukogu tuletab meelde, kui oluline oli Euroopa Ülemkogu 23. juuni 2022. aasta otsus tunnustada Ukraina ja Moldova Euroopa-väljavaadet ning anda neile kandidaatriigi staatus. Euroopa Ülemkogu tunnustas ka Gruusia Euroopa-väljavaadet ja kinnitas oma valmisolekut anda talle kandidaatriigi staatus pärast seda, kui Gruusia liikmeks astumise avaldust käsitlevas komisjoni arvamuses esitatud esmatähtsate küsimustega on tegeletud.

5. Ukraina, Moldova ja Gruusia tulevik ning nende riikide kodanike tulevik on Euroopa Liidus.
6. Nõukogu tunnustab märkimisväärseid jõupingutusi, mida **Ukraina** on viimastel kuudel teinud oma ELi kandidaatriigi staatuse aluseks olevate eesmärkide saavutamiseks. Nõukogu peab tervitatavaks Ukraina reformipüüdlusi praegustel rasketel aegadel ning innustab Ukrainat jätkama seda teed ja täitma tingimusi, mis on sätestatud komisjoni arvamuses ELi liikmeks saamise taotluse kohta, et liikuda edasi tulevase ELi liikmesuse suunas.

2022. aasta septembris toimunud ELi-Ukraina assotsiatsiooninõukogu kaheksandal istungil tunnistati märkimisväärseid edusamme, mida Ukraina on reformiprotsessis teinud, võeti teadmiseks Ukraina koostatud tegevuskava komisjoni arvamuses sisalduvate meetmete rakendamise kohta ning rõhutati täieliku ja tõhusa rakendamise tähtsust.

Nõukogu kutsub komisjoni üles koostama tegevuskava, milles visandatakse järgmised sammud Ukraina juurdepääsu lihtsustamiseks ELi ühtsele turule, kasutades täiel määral ära assotsiatsioonilepingu ning Ukraina ja ELi põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna potentsiaali.

7. Nõukogu tunnustab **Moldova** märkimisväärseid jõupingutusi kandidaatriigi staatuse aluseks olevate eesmärkide poole püüdlisel ning innustab riiki jätkama oma reformikava elluviimist ja täitma tingimusi, mis on sätestatud komisjoni arvamuses ELi liikmeks saamise taotluse kohta, et liikuda edasi tulevase ELi liikmesuse suunas. Nõukogu paneb rõhku ELi ja Moldova valdkondliku koostöö edasisele süvendamisele ja riigi integreerimisele ELi siseturuga Moldova ja ELi põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna tõhusama rakendamise alusel. Nõukogu jääb ootama ELi ja Moldova Vabariigi assotsiatsiooninõukogu seitsmendat istungit, mis peaks toimuma nii kiiresti kui võimalik.

8. Nõukogu tunnustab **Gruusia** reformiprotsessi käigus võetud olulisi meetmeid, mida rõhutati ka 2022. aasta septembris toimunud ELi-Gruusia assotsiatsiooninõukogu seitsmendal istungil. Nõukogu innustab Gruusiat jätkama oma reformiprotsessi ja tegelema täiel määral Gruusia ELi liikmeks astumise avaldust käsitlevas komisjoni arvamuses esitatud esmatähtsate küsimustega, et saada kandidaatriigi staatus. Nõukogu paneb rõhku ELi ja Gruusia valdkondliku koostöö edasisele süvendamisele Gruusia ja ELi põhjaliku ja laiaulatusliku vabakaubanduspiirkonna tõhusama rakendamise alusel.
9. Nõukogu tuletab meelde, et komisjonil paluti anda nõukogule 2023. aastal regulaarse laienemispaketi osana aru vastavaid liikmeks astumise avaldusi käsitlevates komisjoni arvamustes esitatud tingimuste täitmise kohta. Ilma et see piiraks seda põhjalikku korrapärast aruandlust, võtab nõukogu teadmiseks komisjoni kavatsuse anda 2023. aasta kevadel ajakohastatud teavet.
10. Koosõlas nõukogu varasemate järeldustega ning Kopenhaageni poliitiliste kriteeriumide ja stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames, mis on suhetes Lääne-Balkaniga endiselt ühiseks raamistikuks, kinnitab nõukogu taas vajadust rakendada vastavalt 2006. aasta uuendatud laienemiskonsensusle õiglaseid ja rangeid tingimusi ning tulemuspõhise hindamise põhimõtet. Sellega seoses rõhutab nõukogu, kui tähtis on tagada, et EL saab jätkata ja süvendada omaenda arengut, sealhulgas tagada suutlikkus integreerida uusi liikmeid. Nõukogu tervitab asjaolu, et läbivaadatud laienemismetoodikat kohaldatakse nüüd nende nelja riigi suhtes, kellega toimuvad läbirääkimised. Montenegro, Serbia, Albaania ja Põhja-Makedoonia puhul keskendub ühinemisprotsess rohkem põhjalikele reformidele, see muutub prognoositavamaks ning tugineb objektiivsetele kriteeriumidele ning rangetele positiivsetele ja negatiivsetele tingimustele ja tagasipööratavusele. Nõukogu jääb ootama kõnealuse metoodika täieliku potentsiaali uurimist, eelkõige järkjärgulise kasutuselevõtu võimalusi üksikutes ELi poliitikavaldkondades, ELi turul ja ELi programmides, tagades samal ajal võrdsed tingimused ja võttes arvesse reformiprioriteetide osas saavutatud edusamme.

11. Tuletades meelde Euroopa Ülemkogu 2022. aasta juuni järeldusi, julgustab nõukogu Euroopa Liidu ja partnerite vahelise järkjärgulise integratsiooni edasist edendamist juba laienemisprotsessi ajal, tehes seda tagasipöörataval ja tulemuspõhisel viisil. Nõukogu tervitab kooskõlas muudetud laienemismetoodikaga juba võetud sellesuunalisi valdkondlikke meetmeid. Sellega seoses võtab nõukogu võtab teadmiseks olemasolevate ja võimalike integratsioonimeetmete kaardistamise ning jääb ootama selliste meetmete edasist rakendamist käsitlevate ettepanekute läbivaatamist, eelkõige vastastikust huvi pakkuvates valdkondades.
12. Võttes arvesse partnerite praeguste reformipüüdluste üldist olukorda, rõhutab nõukogu tungivat vajadust keskenduda **põhjalikele reformidele**, et tegeleda mitmete püsivate struktuursete puudujääkidega sellistes valdkondades nagu õigusriik, põhiõigused, sealhulgas väljendusvabadus ja meediavabadus, demokraatlike institutsioonide tugevdamine ja avaliku halduse reform, ning majanduskriteeriumitele. Endiselt on väga tähtis rakendada kindlalt ja pidevalt reforme ning saavutada nendes olulistes valdkondades **konkreetsed ja käegakatsutavaid tulemusi** ning jätkata ühinemisläbirääkimiste üldise tempo kindlaksmääramist.
13. Nõukogu kordab taas, et **õigusriigi põhimõte** on ELi aluseks olev põhiväärtus, mis on nii laienemisprotsessi kui ka stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi aluseks oleva demokraatliku ümberkorraldamise keskmes ning peamine võrdlusalus ELi liikmesuse suunas tehtavate edusammude hindamisel. Seetõttu on hädavajalik, et partnerite edusammud selles valdkonnas oleksid kindlad, käegakatsutavad ja pöördumatud. Tervitades küll mõnede partnerite edasiliikumist selles olulises valdkonnas, märgib nõukogu samas sügava murega, et teatatud üldised puudujäägid kinnitavad, et see on üks peamistest väljakutsetest. Veenvate edusammude puudumine on jätkuvalt seotud tõelise poliitilise tahte puudumisega, puudujääkidega õigusemõistmise ülesannete täitmisel ja kohtusüsteemi sõltumatuses ning laialt levinud korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevusega – need kõik on korduvad mureküsimumused, millega tuleb tegeleda esmajärjekorras. Kooskõlas läbivaadatud metoodikaga võetakse arvesse korrupsioonivastast poliitikat, pöörates suurt tähelepanu asjakohastele peatükkidele ja teemavaldkondadele. Nõukogu kutsub kõiki partnereid üles suurendama oma jõupingutusi, eelkõige seoses riigihangetega, mis on üks korrupsiooni suhtes kõige haavatavamaid valdkondi.

14. Nõukogu märgib murega, et enamik eelmisel aastal väljatoodud puudusi **põhiõiguste** kaitse valdkonnas on suures osas endiselt alles ja mõnel juhul isegi süvenenud. Kuigi poliitikaraamistikku rakendatakse järk-järgult, eelkõige diskrimineerimisvastase võitluse ja soolise vägivalda vastu võitlemise valdkonnas, on endiselt süsteemseid puudujääke. Nende puudujääkide kõrvaldamiseks on hädasti vaja usaldusväärseid ja reaalseid meetmeid, sealhulgas nõuetekohast rakendamist. Kehtivaid seadusi tuleb ka praktikas järgida. Erilist muret tekitavad puudujäägid, mis on seotud lapse õiguste ning vähemustesse ja haavatavatesse rühmadesse kuuluvate isikute (nt romad, puuetega inimesed ning lesbid, geid, biseksuaalsed, trans- ja intersoolised ehk **LGBTI**-inimesed ja rahvusvähemuste hulka kuuluvad inimesed) õiguste ja mittediskrimineeriva kohtlemisega. Nõukogu kordab taas, et soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas tuleb tagada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu suurendamine ja tagada naistele ja tütarlastele põhiõiguste täieliku kasutamise võimalus. Olukord demokraatliku ühiskonna alustalade ehk **väljendusvabaduse, meediavabaduse ja pluralismi** osas on endiselt väga murettekitav, sest edusammud on olnud piiratud või puuduvad üldse ning ühel juhul on isegi toimunud tõsine tagasimineku. Meedia, ajakirjanike ja muude meediategelaste ähvardamise, hirmutamise ja ründamise juhtumeid tuleb otsustavalt uurida ja neile reageerida. Meedia sõltumatuse kaitsmiseks ja põhjendamatu enesetsensuuri õhutamise vältimiseks on samuti vaja tagada pluralism, meedia järelevalveorganite sõltumatus ja meedia rahastamise läbipaistvus.
15. **Avaliku halduse reform** on endiselt üldine suur proovikivi. Pidades tervitatavaks näiteid positiivsetest reformidest, näiteks digitaalteenuste osutamisel, märgib nõukogu vajadust depolitiseerimise ning vastutuse ja professionaalsuse suurendamise järele kõigil tasanditel – need on reageerimisvõimelise, tõhusa ja vastutustundliku juhtimise olulised tunnused.

16. Jätkuvalt on enamiku partnerite jaoks pakiliseks väljakutseks **demokraatlike institutsioonide** nõuetekohane **toimimine ja sõltumatus**, mis on hästi toimiva demokraatia äärmiselt oluline element ning ELiga ühinemise põhitingimus. Nõukogu märgib sügava murega, et peamine põhjus, miks selles valdkonnas ei ole saavutatud reaalseid edusamme, on tõelise poliitilise tahte puudumine. Demokraatlike süsteemide ja institutsioonide nõuetekohast toimimist takistavad või õhnestavad tugev poliitiline polariseerumine ja erakondade dialoogi puudumine. Nõukogu märgib, et peale kaasavama ja konstruktiivsema poliitilise dialoogi on olulised sellised sätted, mis võimaldavad kodanikuühiskonna organisatsioonidel vabalt tegutseda ning kaasaval ja tähendusrikkal viisil poliitika kujundamises osaleda. Nõukogu tuletab meelde, et selles valdkonnas tehtud edusammud on seotud ka tõhusate edusammudega muudes põhivaldkondades, eelkõige seoses õigusriigiga.

17. **Majanduskriteeriumide** puhul tervitab ja jagab nõukogu komisjoni analüüsi. Nõukogu rõhutab vajadust kiirendada struktuurireforme, et edendada kestlikku taastumist ning tagada ELi liikmesuse majanduslike kriteeriumide täitmine. Seoses Venemaa agressioonisõjaga Ukraina vastu on muutunud veelgi olulisemaks vähendada haavatavust väliste vapustuste suhtes ning suurendada toiduga kindlustatust ja energiajulgeolekut. Ulatuslik vaesus on endiselt probleem kõigi partnerite puhul ning see rõhutab vajadust parandada sotsiaalkaitse-süsteemide ja sihipäraste sotsiaalkulutuste tõhusust. EL kordab oma pühendumust jätkata koostööd ja abi andmist, eelkõige Lääne-Balkani partnerite vastupanuvõime tugevdamise kaudu ja nende osalemise suurendamise kaudu ELi meetmetes, et leevendada Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja negatiivset mõju, eelkõige sellistes olulistest valdkondades nagu toiduga kindlustatus ja energiajulgeolek ning küberohud. Eriti oluline on ELi energiatoetuspakett Lääne-Balkanile, mis aitab leevendada energiakriisi vahetuid tagajärgi kõige haavatavamatele rühmadele, edendades samal ajal energiasüsteemi ümberkujundamist ja mitmekesistamist.

EL toetab jätkuvalt partnereid ja osutab abi eelkõige neile, kes järgivad oma tegevuses täielikult ELi ühist välis- ja julgeolekupoliitikat.

18. Konkurentsivõime ja ettevõtluskeskkonna parandamine ning piirkondliku majandusintegratsiooni süvendamine suurendaks märkimisväärselt partnerite majanduskasvu ja atraktiivsust investeringute sihtkohana. Lääne-Balkani partnerite jaoks on eriti oluline **Lääne-Balkani ühise piirkondliku turu** lõplik väljakujundamine. Nõukogu kordab taas, et majanduse taastumiseks ja arenguks on endiselt väga olulised muude põhivaldkondade reformid, samuti toovad majandusele kasu korrupsiooniga võitlemiseks, õigusriigi parandamiseks, läbipaistvuse suurendamiseks ning institutsioonide ja sotsiaaldialoogi tugevdamiseks tehtavad jõupingutused. Sellega seoses rõhutab nõukogu, kui tähtis on kõigi investeringute, eelkõige riigihankemenetlusi hõlmavate investeringute täielik läbipaistvus. Partnerite majandusliku potentsiaali ärakasutamine nõuab jätkuvalt ka majandusreformi programmides ja ELi liikmesriikide ühiselt vastu võetud poliitilistes suunistes sätestatud reformide elluviimist. Jätkata tuleks jõupingutusi, et tagada eelarvestabiilsus ja suunata raha rohkem majanduskasvule orienteeritud struktuuridesse, sealhulgas edendades otsustava tähtsusega rohe- ja digipööret ning inimkapitali arendamist.
19. **Roheline tegevuskava ja kestlik ühendatus** on kestliku ja tulevikukindla taastumise alus, millest saavad kasu nii ettevõtjad kui ka laiem üldsus. Nõukogu kordab tungivat vajadust jätkata võitlust kliimamuutustega kooskõlas ELi kliimaalaste ambitsioonidega, kiirendada oma õigusaktide vastavusse viimist ELi *acquis*'ga ning tugevdada rakendustegevust üleminekul kliimanetraalsele, vastupanuvõimelisele, kestlikule, ringluspõhisele ja ressursitõhusale majandusele.
20. Nõukogu innustab partnereid rakendama täielikult ELi, Lääne-Balkani ja Türgi 24. mai 2022. aasta majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühistes järeldustes toodud meetmeid iga konkreetse riigi majandusreformi programmi alusel. Nõukogu tuletab meelde, et EL on jätkuvalt Lääne-Balkani ja Türgi tähtsaim majanduspartner.

21. **Heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö** on jätkuvalt laienemisprotsessi ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi olulised elemendid. Nõukogu tervitab tehtud edusamme ja kordab piirkondliku koostöö tähtsust. **Lääne-Balkani ühise piirkondliku turu** loomine, mis on avatud, kaasav ning põhineb ELi normidel ja standarditel, on jätkuvalt väga oluline kõnealuse piirkonna ning majandus- ja investeerimiskava potentsiaali täielikuks ärakasutamiseks ning on hüppelauaks edasise ELi ühtse turuga integreerumise suunas. Nõukogu peab tervitatavaks hiljutisi kokkuleppeid, mis käsitlevad liikumisvabadust isikutunnistuste alusel, kõrgharidustunnistuste tunnustamist ning arstide, hambaarstide ja arhitektide kutsevalifikatsiooni tunnustamist.
22. Tuleb jätkuvalt teha otsustavaid jõupingutusi **leppimise ja piirkonna stabiilsuse** suurendamiseks, sealhulgas leida konkreetsed lahendused partnerite kahepoolsetele vaidlustele ja küsimustele, mille põhjused peituvad minevikupärandis, tehes seda kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja väljakujunenud põhimõtetega, sealhulgas õigusjärgluse küsimusi käsitleva lepinguga, samuti leida lahendused teadmata kadunuks jäänud isikute juhtumitele ja sõjakuritegudega seotud küsimustele. Nõukogu kordab, et kohta ei ole genotsiidi eitamisele, vaenu õhutavale retoorikale või sõjakurjategijate ülistamisele ühegi osapoole poolt. Tuleb vältida selliseid avaldusi ja tegevusi, mis mõjutavad negatiivselt heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. Olemasolevaid kahepoolseid lepinguid, sealhulgas Põhja-Makedoonia ja Kreeka vahelist Prespa kokkulepet ning Põhja-Makedoonia ja Bulgaaria vahelist sõpruse, heanaaberlikkuse ja koostöö lepingut, on vaja rakendada heauskselt.

23. Võttes arvesse, milline on uus geopoliitiline reaalsus pärast seda, kui Venemaa alustas Ukraina-vastast agressioonisõda, rõhutab nõukogu tungivalt, kui oluline on veelgi süvendada koostööd välispoliitika küsimustes, ja liidu ootusi, et partnerid järgiksid oma tegevuses **ELi ühist välis- ja julgeolekupoliitikat**, mis on ELi integratsiooniprotsessi oluline aspekt ning väljendab selgelt partneri strateegilist valikut ja kohta väärtustel põhinevas ühenduses. See on eriti oluline küsimustes, kus kaalul on olulised ühised huvid, näiteks piiravad meetmed praeguses kriitilises geopoliitilises olukorras. Seetõttu kiidab ja tunnustab nõukogu enamikku partnereid õigusaktide sihikindla vastavusseviimise eest, kutsudes samas neid, kes seda veel teinud ei ole, üles otsustavalt parandama oma õigusaktide vastavusse viimist, sealhulgas piiravate meetmete osas, ning vältima tegevust, mis on vastuolus nende enda seatud eesmärgiga ühineda ELiga. Ülimalt tähtis on vältida Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja tõttu vastu võetud ELi piiravatest meetmetest kõrvalehoidmist.

Hübriidohud on pärast Venemaa tungimist Ukrainasse muutunud veelgi tõsisemaks. Infoga manipuleerimise, sealhulgas desinformatsiooni eesmärk on seada kahtluse alla ELi usaldusväärsus, õõnestada üldsuse usaldust demokraatlike institutsioonide vastu ning süvendada polariseerumist ja etnilisi lõhesid. Nõukogu tuletab meelde oma üha tihedamat koostööd partneritega, et võidelda hübriidohtudega, eelkõige küberkerksuse ja küberjulgeoleku valdkonnas, sealhulgas elutähtsa taristu kaitse ning toiduga kindlustatuse ja energiajulgeoleku valdkonnas. EL süvendab jätkuvalt seda koostööd ja toetust partneritele. Selles kontekstis on **strateegiline teabevahetus** ja võitlus teabega manipuleerimise vastu endiselt keskse tähtsusega. Nõukogu kutsub kõiki partnereid üles edastama selget teavet kasu ja kohustuste kohta nende liikumisel ELiga ühinemise suunas ning väljendama selgelt oma pühendumust ELi väärtustele ja seonduvatele vajalikele reformidele.

24. Terrorism, radikaliseerumine ja organiseeritud kuritegevus on jätkuv julgeolekuoht nii ELi kui ka kõikide partnerite jaoks. Kooskõlas varasemate Euroopa Ülemkogu ja nõukogu järeldustega kordab nõukogu, kui oluline on jätkata ja veelgi tugevdada **terrorismivastase võitluse** alast koostööd, eelkõige seoses radikaliseerumise kõigi vormide – olgu need siis religioosset, etno-natsionalistlikku või poliitilist laadi – ennetamise ja nende vastu võitlemisega, ja siin on vaja teha rohkem jõupingutusi. Märkides mõningaid positiivseid tulemusi, märgib nõukogu, et **organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses** on jätkuvalt vaja teha täiendavaid jõupingutusi ja saavutada häid tulemusi lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel ning kuritegeliku vara arestimisel ja konfiskeerimisel. Nõukogu rõhutab, et kõik partnerid peavad võtma kindlaid ja viivitamatuid meetmeid kuritegevuse vastu võitlemiseks ja **korruptsiooni** kaotamiseks, kuna üldine märkimisväärsete tulemuste puudumine suurendab tagasilanguse ohtu ning soodustab ka karistamatuse ja ebavõrdsuse tunnet. Viivitamata tuleks peatada kõik meetmed, mis võivad ohustada või kahjustada õigusaktide vastavusse viimist ELi *acquis*' ja poliitikaga, sealhulgas ELi menetluste ja meetmetega, mille eesmärk on tõkestada rahapesu ja terrorismi rahastamist.
25. **Ebaseaduslik ränne** on jätkuvalt suur probleem ning võitlus rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamise ja inimkaubanduse vastu on endiselt olulised prioriteedid. Jätkuvalt on vaja pidevat koostööd ja koordineerimist Lääne-Balkani rändeteel asuvate partneritega ning ELi-Türgi avalduse täielikku ja mittediskrimineerivat rakendamist. Nõukogu tunnustab Lääne-Balkani partnereid nende üldiselt konstruktiivse koostöö ja pidevate jõupingutuste eest ning Türgit jätkuvate jõupingutuste eest väga suure pagulaskogukonna vastuvõtmisel. Nõukogu rõhutab samuti, et äärmiselt oluline on, et partnerid ühtlustaksid oma viisapoliitika ELi viisapoliitikaga ning viiksid selle kiiresti vastavusse ELi loeteluga kolmandatest riikidest, kelle kodanike suhtes kehtib viisanõue.
26. Nõukogu tuletab meelde **ELi** poolt laienemisprotsessile ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessile antavat jätkuvat märkimisväärset **rahalist ja tehnilist abi**, mida antakse eelkõige ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (IPA) kaudu. Nõukogu rõhutab, kui olulised on olemasolevad institutsioonide väljaarendamise vahendid, nagu mestimine ja TAIEX, et pakkuda kõigi partnerite haldusasutustele sihipärast toetust.

LAIENEMINE

MONTENEGRO

27. Nõukogu tunneb heameelt üldiste edusammude üle ühinemisläbirääkimistel, kus kõik 33 peatükki on avatud ja kolm on ajutiselt suletud. Selleks et ühinemisläbirääkimistega edasi minna – ja veel enne, kui liigutakse teiste peatükkide ajutise sulgemise juurde –, on endiselt peamiseks prioriteediks **23. ja 24. peatükis sätestatud õigusriigi vahekriteeriumide täitmine**. Nagu on sätestatud läbirääkimisraamistikus, on nende peatükkidega seotud edusammud väga olulised ja määravad jätkuvalt ühinemisläbirääkimiste üldise tempo.

Nõukogu on mures poliitilise volatiilsuse ja valitsuse ebastabiilsuse pärast, mis on põhjustanud ühinemisläbirääkimiste aeglustumise. Nõukogu on mures parlamendi otsuse pärast muuta presidendi õigusi, võttes kiirmenetluse korras vastu õigusakte ning rõhutab, et kõik õigusaktid peavad olema põhiseadusega kooskõlas. Nõukogu kutsub kõiki Montenegro poliitilisi osalejaid tungivalt üles näitama vastutust ja ületama polariseerumist ning hoiduma mis tahes tegevusest, mis võiks institutsioonilist kriisi veelgi süvendada ja õõnestada riigi demokraatlikke institutsioone. Montenegro poliitilised sidusrühmad peaksid saavutama konsensuse, et taastada demokraatlike institutsioonide ja haldusasutuste toimimine, mis on vajalik Montenegro ELiga integreerumise põhieesmärgi saavutamiseks. Nõukogu peab Montenegro jaoks kõige olulisemateks ja kiireloomulisemateks reformideks järgmist.

28. Nõukogu tuletab meelde tungivat vajadust taastada peamiste kohtuorganite toimimine ja usaldusväärsus, eelkõige nimetada ametisse puuduvad konstitutsioonikohtu liikmed, ning tegeleda peamiste kohtureformide rakendamise seiskumisega. Tugevdada tuleb peamiste institutsioonide, eelkõige kohtusüsteemi sõltumatust. Nõukogu rõhutab, et demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo soovitud koostöös olev valimisreform on demokraatliku raamistiku tugevdamisel endiselt väga oluline. Nõukogu innustab Montenegrot suurendama oma jõupingutusi eelkõige sellistes kriitilistes valdkondades nagu **väljendus- ja meediavabadus ning korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastane võitlus**. Tunnustades tehtud edusamme, rõhutab nõukogu vajadust parandada Montenegro tulemusi uurimistes, süüdistuste esitamisel, lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel ning kuritegeliku vara arestimisel ja konfiskeerimisel.

Samuti kutsub nõukogu Montenegrot üles viivitamata peatama mis tahes kava või meetme, mis võib ohustada või kahjustada õigusaktide vastavusse viimist ELi *acquis*' ja poliitikaga.

29. **Majandusreformide** osas märgib nõukogu majanduse tugevat taastumist ja stabiilset kasvu ning ambitsioonikaid eelarvereformi programme, mille eesmärk on toetada pandeemiajärgset taastumist, ja muid meetmeid, mis leevendavad energia- ja toiduhindade tõusust kodumajapidamistele tulenevat koormust. Nõukogu innustab Montenegrot rakendama struktuurireforme, vähendama valitsemissektori võlga ning jätkama eelarve juhtimise ja läbipaistvuse tõhustamise jõupingutusi.

30. Nõukogu hindab Montenegro jätkuvat konstruktiivset pühendumist **piirkondliku koostöö** edasisele arendamisele ja **heanaaberlike suhete** edendamisele.

31. Nõukogu avaldab Montenegrole suurt tunnustust järjepideva koostöö eest välispoliitika küsimustes ning eelkõige **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika**, sealhulgas ELi piiravate meetmete täieliku järgimise eest, mis on selge märk Montenegro strateegilisest pühendumisest ELiga ühinemisele. Samuti tervitab nõukogu Montenegro jätkuvat aktiivset osalemist **ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika** kohastes ELi missioonides ja operatsioonides.

SERBIA

32. Nõukogu tunneb heameelt seniste **üldiste edusammude** üle Serbiaga peetavatel ühinemisläbirääkimistel, kus 35 peatükist on avatud 22 ja kaks on ajutiselt suletud. Õigusriigi ja põhiõiguste valdkonna reformid peavad siiski taas hoogustuma. Nõukogu rõhutab jätkuvalt, et nagu läbirääkimisraamistikus on sätestatud, on edusammud nendes valdkondades ning Serbia ja Kosovo suhete normaliseerimisel endiselt väga olulised ning määravad ühinemisläbirääkimiste üldise tempo.
33. Pidades tervitavaks asjaolu, et Serbia uus valitsus kinnitas oma strateegiliseks eesmärgiks ELiga ühinemise, rõhutab nõukogu, et sellele peavad järgnema vastavad teod. Eelkõige seoses Venemaa agressioonisõjaga Ukraina vastu ootab nõukogu, et Serbia näitaks üles selget pühendumust ELile ning seisaks meie ühiste põhimõtete ja väärtuste eest. Samuti kutsub nõukogu Serbia ametivõime üles esitama ELi käsitlevat teavet objektiivselt ja ühemõtteliselt ning ennetama kõikides meediakanalites igasugust desinformatsiooni ja välisriigist lähtuva infoga manipuleerimist ning selle vastu aktiivselt võitlema.
34. Nõukogu võtab teadmiseks Serbia poolt mõnes õigusriigi valdkonnas tehtud edusammud, kuid üldiselt siiski piiratud edenemise ning jätkuvad viivitused teistes valdkondades. Nõukogu innustab Serbiat näitama üles poliitilist tahet reformide edasiseks kiirendamiseks ning konkreetsete ja reaalsete tulemuste saavutamiseks **põhivaldkondades**. Nõukogu peab Serbia jaoks kõige olulisemateks ja kiireloomulisemateks reformideks järgmist.
35. Serbia peaks keskenduma 23. ja 24. peatüki vahekriteeriumide täitmisele, sealhulgas kõnealuste peatükkide jaoks koostatud muudetud tegevuskavade rakendamise kaudu. Nõukogu tervitab kohtusüsteemi sõltumatuse tugevdamisele suunatud põhiseaduse muudatuste edukat heakskiitmist ning rõhutab nende jätkuva rakendamise tähtsust. Lisaks tuleb parandada kohtusüsteemi sõltumatust ja üldist tõhusust. Nõukogu rõhutab, et Serbia peab näitama üles poliitilist tahet ja suurendama oma jõupingutusi korrupsioonivastases võitluses. Serbial tuleb saavutada ka reaalseid tulemusi ja veenvaid edusamme tõhusate uurimiste, süüdistuste esitamiste ja lõplike süüdimõistmistega, kuritegeliku vara arestimise ja konfiskeerimise valdkonnas, eelkõige seoses raske ja organiseeritud kuritegevusega.

36. Nõukogu kutsub Serbiat üles rakendama tõhusalt esmajärjekorras oma meediastrateegia tegevuskava, austades meediastrateegia eesmärkide sisu ja vaimu. Nõukogu kordab oma tõsist muret edusammude puudumise pärast **väljendusvabaduse ja meedia sõltumatuse** üldise keskkonna parandamisel, mis mõjutab ka valijate võimalusi teha valimistel täielikult teadlikke valikuid, ning kutsub Serbiat üles nende tõsiste probleemidega kiiremas korras tegelema.
37. Serbia peab jätkuvalt pöörama erilist tähelepanu **põhiõiguste** täielikule austamisele, sealhulgas kõige haavatavamate rühmade kaitsele, ning vähemuste hulka kuuluvate isikute mittediskrimineerivale kohtlemisele kogu Serbias. Endiselt tuleb tuntavalt parandada rahvusvähemuste hulka kuuluvate inimeste õiguste tõhusat kasutamist, eelkõige hariduse, vähemuskeelte kasutamise, meediale ja usutalitustele vähemuskeeltes juurdepääsu valdkonnas. Jätkuvalt on prioriteediks vihast ajendatud kuritegude aktiivne uurimine ja nende eest süüdimõistmine. LGBTI-inimeste õiguste, sealhulgas nende kogunemis- ja väljendusvabaduse kaitsmist tuleb samuti veelgi parandada, nagu Serbia ametiasutused 2022. aasta EuroPride'i käsitlemisel rõhutasid. Nõukogu tervitab asjaolu, et üritus lõpuks toimus ja et suuri vahejuhtumeid ei esinenud.
38. Nõukogu rõhutab vajadust tagada **demokraatlike institutsioonide** nõuetekohane **toimimine**. Nõukogu võtab teadmiseks, et Serbia käsitles mõningaid OSCE/ODIHRi pikaajalisi soovitusi enne 2022. aastal toimunud presidendi- ja ennetähtaegseid parlamendivalimisi, ning väljendab heameelt selle üle, et valimistel osalesid kõik poliitilised jõud. Nõukogu märgib positiivselt, et kampaania käigus austati suures osas põhivabadusi, kuid märgib, et osalejate tingimused on ebavõrdsed. Nõukogu kutsub Serbia uut valitsust üles võtma kiireid ja otsustavaid meetmeid pikaleveninud valimisprotsessi tõttu hilinevad reformide rakendamiseks.

39. Nõukogu rõhutab jätkuvalt, kui oluline on mõtestatud piirkondlik koostöö **sõjakuritegude** riigisiselisel menetlemisel, teadmata kadunuks jäänud isikuid puudutavate allesjäänud juhtumite lahendamisel ja täielik koostöö kriminaalkohtute rahvusvahelise järeltegevuse mehhanismiga, sealhulgas selle otsuste täielik aktsepteerimine ja rakendamine, tehes seda võimalikult kiiresti. Süüdimõistetud sõjakurjategijatele või nende kuritegude ülistamisele või eitamisele ei tohiks anda mingit toetust ega platvormi avalikus ruumis.
40. **Majandusreformidega** seoses märgib nõukogu positiivselt jätkuvalt tehtavaid edusamme toimiva turumajanduse arendamisel. Nõukogu innustab Serbiat intensiivistama avaliku halduse ja riigi osalusega ettevõtete struktuurireforme, pöörates erilist tähelepanu riigi omandis olevatele energeetikasektori ettevõtetele. Nõukogu tunnustab Serbiat tema jätkuva valmisoleku eest klatri 3 („Konkurentsivõime ja kaasav majanduskasv“) avamiskriteeriumite täitmiseks ning jätkab nende hindamist.
41. Võttes rahuloluga teadmiseks Serbia toetuse ÜRO Peaassamblee resolutsioonidele, mis võeti vastu vastusena Venemaa agressioonisõjale Ukraina vastu, ning muudele asjakohastele sammudele, avaldab nõukogu sügavat kahetsust Serbia tagasilanguse üle seoses **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika** järgimisega, eelkõige Venemaa ja Valgevene vastu suunatud ELi sanktsioonidega mitteliitumise ning ELi ühise lähenemisviisiga vastuolus oleva välispoliitilise tegevuse üle. Nõukogu rõhutab oma suurt ootust, et Serbia täidab läbirääkimisraamistikus võetud kohustused ning tõhustab esmajärjekorras ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika alaste seisukohtade ja piiravate meetmete järgimist. Nõukogu tervitab Serbia jätkuvat aktiivset osalemist **ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika** kohastes ELi missioonides ja operatsioonides ning nendesse olulise panuse andmist.
42. Nõukogu rõhutab, et Serbia peab täitma oma kohustust viia riigi viisapoliitika vastavusse ELi viisapoliitikaga. Tervitades positiivseid samme, mida Serbia on astunud selle kohustuse täitmiseks, toonitab nõukogu vajadust jätkata jõupingutusi selles valdkonnas, eelkõige seoses kolmandate riikidega, kes kujutavad endast ELi jaoks ebaseadusliku rände ohtu või julgeolekuohtu.

43. ELi vahendatud **dialoogi** osas peab nõukogu tervitavaks dialoogi jätkamist ning avaldab tunnustust kõrgele esindajale ja ELi eriesindajale Belgradi ja Priština dialoogi ning muude Lääne-Balkani piirkondlikke küsimuste jaoks nende pühendumuse eest. Nõukogu eeldab, et Serbia osaleb ELi vahendatud dialoogis heas usus ja kompromissi vaimus, et saavutada viivitusteta Kosovoga terviklik õiguslikult siduv kokkulepe suhete normaliseerimise kohta kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja ELi *acquis*'ga. Selles kokkuleppes tuleks käsitleda kõiki lahendamata küsimusi ja see peab toetama piirkonna stabiilsuse tagamist. See on väga oluline, et Serbia ja Kosovo saaksid liikuda edasi Euroopa suunas. Nõukogu kordab oma kindlat ootust, et kõiki varasemaid lepinguid järgitakse ja rakendatakse viivitamata ning et lepinguosalisel osalevad konstruktiivselt kõigi oma kahepoolsete vaidluste lahendamises. Nõukogu kutsub mõlemat lepinguosalist üles hoiduma ühepoolsest ja provokatiivsest tegevusest, mis võib viia pingete ja vägivalalani, ning retoorikast, mis ei soodusta dialoogi. Nõukogu tuletab mõlemale lepinguosalisele meelde nende jagatud vastutust rahu ja stabiilsuse tagamisel.
44. Nõukogu tervitab asjaolu, et Serbia on säilitanud oma pühendumuse mitmele **piirkondliku koostöö** algatusele, ning innustab Serbiat veelgi tugevdama **heanaaberlikke suhteid** ning aitama kaasa stabiilsusele ja leppimisele piirkonna kõigi partneritega.

TÜRGI

45. 24.–25. juunil 2021 kokku tulnud Euroopa Ülemkogu märkis, et EL on strateegiliselt huvitatud stabiilsest ja turvalisest keskkonnast Vahemere idaosas ning koostööl põhinevate ja vastastikku kasulike suhete arendamisest Türgiga. Pingete leevendamist Vahemere idaosas tuleb jätkata. EL on jätkuvalt valmis tegema Türgiga järk-järgult, proportsionaalselt ja tagasipöörataval viisil koostööd mitmes ühist huvi pakkuvates valdkondades, mille suhtes kohaldatakse Euroopa Ülemkogu liikmete poolt 25. märtsil 2021 ja eelmistes Euroopa Ülemkogu järeldustes sätestatud tingimusi.

Võttes arvesse pingete hiljutist suurenemist, tuletab nõukogu meelde, et Euroopa Ülemkogu väljendas 23.–24. juunil 2022 sügavat muret Türgi korduvate tegevuste ja avalduste pärast, lisades, et Türgi peab austama kõigi ELi liikmesriikide suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust. Tuletades meelde oma eelmisi järeldusi ja 25. märtsi 2021. aasta avaldust, märkis Euroopa Ülemkogu, et ta ootab, et Türgi järgiks täielikult rahvusvahelist õigust, leevendaks Vahemere idaosa piirkondliku stabiilsuse huvides pingeid ning arendaks jätkusuutlikult heanaaberlikke suhteid.

46. Pidades silmas kõiki asjakohaseid Euroopa Ülemkogu järeldusi, on nõukogu endiselt pühendunud avatud ja ausa dialoogi säilitamisele, ühiste probleemidega tegelemisele ja koostööle olulistes ühist huvi pakkuvates valdkondades, nagu ränne, terrorismivastane võitlus, rahvatervis, kliima ja piirkondlikud küsimused. Nõukogu võtab teadmiseks ELi ja Türgi vaheliste kõrgetasemeliste dialoogide hiljutise taasalustamise mitmes nimetatud küsimuses.

47. Nõukogu tunnustab Türgit märkimisväärsete jätkuvate jõupingutuste eest peaaegu nelja miljoni pagulase vastuvõtmisel ja nende vajadustega tegelemisel. Tagatud on ELi jätkuv õigeaegne abi pagulastele ja vastuvõtivatele kogukondadele. **ELi ja Türgi 2016. aasta avaldus** annab jätkuvalt tulemusi. Nõukogu tuletab meelde, et Euroopa Ülemkogu kutsus 21.–22. oktoobril 2021 Türgit üles tagama ELi ja Türgi avalduse täielik ja mittediskrimineeriv rakendamine, sealhulgas Küprose Vabariigi suhtes. Endiselt on prioriteetideks tõhus piirihaldus, ebaseadusliku rände ennetamine ning tagasisaatmiste taasalustamine kooskõlas rahvusvahelise ja ELi õigusega. Jätkuvalt on suure tähtsusega ELi ja Türgi tagasivõtulepingu täielik ja tõhus rakendamine ning koostöö kõigi ELi liikmesriikidega justiits- ja siseküsimuste valdkonnas. Nõukogu rõhutab, et Türgi peab viima oma viisapoliitika vastavusse ELi viisapoliitikaga.

48. Nõukogu kordab oma tõsist muret **demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste** valdkonnas aset leidvate ja sügavat muret tekitavate tagasilöökide pärast.

Tõsist muret tekitab endiselt kohtusüsteemi sõltumatuse süsteemne puudumine ja kõnealusele süsteemile avaldatav põhjendamatu surve, samuti oma põhiõigusi ja -vabadusi kasutavate ajakirjanike, teadlaste, poliitiliste erakondade liikmete, sealhulgas parlamendiliikmete, juristide, inimõiguste kaitsjate, sotsiaalmeedia kasutajate ja muude isikute vastu suunatud piirangud ning nende kinnipidamine, vangistamine ja muud meetmed. Nõukogu on mures, et hiljuti vastu võetud desinformatsiooniseadus võib veelgi piirata väljendusvabadust ja sõltumatut meediat Türgis.

Nõukogu rõhutab, kui oluline on austada valimisprotsessi seaduslikkust ja terviklikkust, eriti arvestades, et paljud demokraatlikult valitud omavalitsusjuhid on vahistatud, vallandatud ja välja vahetatud ning sihikule on võetud opositsioonierakonnad ja nende liikmed.

Nõukogu kutsub taas Türgit üles negatiivseid suundumusi kõigis neis valdkondades kiiresti ümber pöörama ja tegelema kooskõlas Türgi rahvusvaheliste kohustustega kiiremas korras arvukate komisjoni aruandes tuvastatud tõsiste puudustega.

Samuti peaks Türgi tõhustama oma koostööd Euroopa Nõukogu ja selle asjaomaste asutuste ja institutsioonidega ning tegelema nende peamiste soovitustega, täielikult rakendama Euroopa inimõiguste konventsiooni ja teisi rahvusvahelisi inimõigustealaseid õigusakte, millega Türgi on ühinenud, ning täitma Euroopa Inimõiguste Kohtu kõiki otsuseid kooskõlas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 46. Türgi jätkuv suutmatust rakendada Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuseid tekitab tõsisemaid küsimusi seoses Türgi võetud kohustusega järgida õigusriigi põhimõtet ja austada põhiõigusi ning täita riigi rahvusvahelisi kohustusi.

49. **Majandusreformide** osas tunneb nõukogu tõsist muret riigi turumajanduse toimimise pärast. Institutsioonilised ja poliitilise koordineerimise puudujäägid vähendasid riigiasutuste tegevuse usaldusväärsust ja tõhusust ning tasakaalustamatus suurenes märkimisväärselt, põhjustades finantsturgude ebastabiilsust, inflatsiooni kasvu, liiri nõrgenemist ja vaesuse suurenemist. Eriti oluline on reguleerivate asutuste, eelkõige keskpanga sõltumatus.

Lisaks tuleb nõukogu meelde, et Türgi peab täitma **ELi-Türgi tolliliidu** rakendamise seotud kohustusi, tagades selle tõhusa kohaldamise kõigi liikmesriikide suhtes. Nõukogu avaldab kahetsust, et Türgi kaldub jätkuvalt ja märkimisväärselt kõrvale ELi-Türgi tolliliidu raames võetud kohustustest, ning tuleb meelde, et viivitamata tuleks kõrvaldada kaubandustõkked ja muud samaväärsed tõkked, mis ei ole sellega kooskõlas.

50. Nõukogu tunnustab Türgit tema konstruktiivse rolli eest Ukraina teravilja ekspordi hõlbustamisel.
51. Nõukogu avaldab siiski sügavat kahetsust, et Türgi ei ole ühinenud ELi Venemaa-vastaste sanktsioonidega. Nõukogu rõhutab oma suurt ootust, et Türgi tõhustab esmajärjekorras **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika alaste** seisukohtade ja piiravate meetmete järgimist. Nõukogu toonitab, et ülimalt tähtis on vältida Venemaa Ukraina-vastase agressioonisõja tõttu vastu võetud ELi piiravatest meetmetest kõrvalehoidmist. Sellega seoses eeldab nõukogu, et Türgi tagab kõnealuste piiravate meetmete täieliku järgimise, võttes eelkõige arvesse toodete, sealhulgas kahesuguse kasutusega kaupade vaba ringlust ELi-Türgi tolliliidus.

Nõukogu märgib sügava murega, et Türgi välispoliitika on aina enam vastuolus ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika prioriteetidega, sealhulgas Liibüa ja operatsioon IRINI osas. Kooskõlas ELi ja Türgi ühise huviga piirkondliku rahu ja stabiilsuse vastu ootab nõukogu, et Türgi ja kõik osalised annavad positiivse panuse piirkondlike kriiside lahendamisse.

Nõukogu tuletab meelde oma seisukohta, mis käsitleb liikmesriikide ühinemist rahvusvaheliste organisatsioonidega.

52. Nõukogu eeldab jätkuvalt, et Türgi pühendub selgelt **heanaaberlikele suhetele**, rahvusvaheliste lepingute täitmisele ning vaidluste rahumeelsele lahendamisele, pöördudes vajaduse korral Rahvusvahelisse Kohtusse.

Nagu on märgitud nõukogu 11. detsembri 2006. aasta, 26. juuni 2018. aasta ja 18. juuni 2019. aasta järeldustes, mille Euroopa Ülemkogu järgnevalt kinnitas, ning 21. septembri 2005. aasta deklaratsioonis, kutsub nõukogu Türgit üles täitma oma läbirääkimisraamistikust tulenevaid kohustusi, sealhulgas täielikult ja mittediskrimineerivalt rakendada assotsieerimislepingu lisaprotokollid kõikide liikmesriikide suhtes. Nõukogu kordab, et kõigi liikmesriikide tunnustamine on väga oluline. Türgi peab lõpetama kõik ähvardused ja tegevused, mis kahjustavad heanaaberlikke suhteid, normaliseerima oma suhted Küprose Vabariigiga ja austama kõikide ELi liikmesriikide suveräänsust nende territoriaalmerel ja õhuruumis ning kõiki nende suveräänsusi, sealhulgas õigust uurida ja kasutada loodusvarasid, kooskõlas ELi ja rahvusvahelise õigusega, sealhulgas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mereõiguse konventsiooniga (UNCLOS).

53. Tuletades meelde varasemaid Euroopa Ülemkogu järeldusi on EL jätkuvalt täielikult pühendunud **Küprose probleemi** terviklikule lahendamisele. Nõukogu tuletab meelde, kui oluline on jätkuvalt see, et Türgi pühenduks ja aitaks kaasa rahumeelse lahenduse leidmisele, hõlmates ka selle välisaspekte, tehes seda ÜRO raamistikus, tuginedes kahest kogukonnast ja kahest tsoonist koosneva ja poliitilisel õiglusel põhineva föderatsiooni põhimõttele ja kooskõlas kõigi asjaomaste ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega ning vastavalt ELi aluspõhimõtetele ja *acquis*'le. ELil on jätkuvalt aktiivne roll selle protsessi toetamisel. Nõukogu kutsub Türgit üles hoiduma tegevusest, mis on vastuolus ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega 541 ja 550.

Nõukogu mõistab hukka Türgi jätkuva ühepoolse tegevuse **Varosha** suhtes, millega rikutakse ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioone, ning tuletab meelde Varosha staatuse tähtsust ja vajadust täielikult järgida ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioone, eelkõige resolutsioone 550, 789 ja 1251. Nõukogu kutsub üles viivitamata tagasi pöörama nii asjaomaseid meetmeid kui ka kõiki alates 2020. aasta oktoobrist Varoshas astunud samme. Sellega seoses tuletab nõukogu meelde Euroopa Ülemkogu 2021. aasta juuni järeldusi.

54. Nõukogu märgib kahetsusega, et Türgi jätkab Euroopa Liidust kaugenemist, ning tuletab meelde oma eelmisi järeldusi, milles märgiti, et Türgi ühinemisläbirääkimised on seega tegelikkuses seiskunud ning kaaluda ei saa ühegi uue peatüki avamist ega sulgemist.

PÕHJA-MAKEDOONIA

55. Tuletades meelde nõukogu 18. juuli 2022. aasta järeldusi, peab nõukogu tervitatavaks esimese valitsustevahelise konverentsi korraldamist Põhja-Makedooniaga 19. juulil 2022: see näitab Põhja-Makedoonia edusammude selget tunnustamist ELi reformikava edendamisel ning käegakatsutavate ja püsivate tulemuste saavutamisel.
56. Samuti peab nõukogu tervitatavaks asjaolu, et komisjon on juba teinud edusamme ELi *acquis'* analüütilise läbivaatamise (**sõelumine**) läbiviimiseks, ning jääb ootama selle protsessi lõpuleviimist.
57. Pärast 2021. aasta oktoobris toimunud kohalikke valimisi tuletab nõukogu meelde vajadust **valimisi käsitlevad õigusaktid** põhjalikult läbi vaadata ning seda, kui oluline on, et ametivõimud jätkaksid tegelemist OSCE/ODIHRi ja Veneetsia komisjoni seni täitmata soovitusetega.

58. Nõukogu peab tervitatavaks teatavaid edusamme **põhialuste** valdkonnas ja eelkõige **õigusriigi** valdkonnas, sealhulgas korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, kuid vaja on teha rohkem jõupingutusi. Samuti peab nõukogu tervitatavaks valitsuse võetud kohustust jätkata ja kiirendada ELiga seotud reformide elluviimist. Nende struktuurireformide kestlikkus on pikaajaline protsess, mis nõuab nii valitsuse kui ka opositsiooni pidevat osalemist. Sellega seoses innustab nõukogu kõiki parlamendierakondi jätkama konstruktiivset koostööd ja saavutama erakondadeülest konsensust, keskendudes konkreetsetele sammudele läbirääkimisprotsessis ja praeguse reformide tempo säilitamisele. Nõukogu rõhutab vajadust tagada poliitikakujundamise läbipaistvus, konsultatsiooniprotsesside kaasavus ja tõhus teavitamine läbirääkimisprotsessist.
59. **Kohtusüsteemi** vallas tervitab nõukogu teatavat edasiminekut kohtureformi strateegia stabiilse rakendamise abil. Tuginedes juba tehtud edusammudele, on vaja pidevaid jõupingutusi kohtusüsteemi sõltumatuse, professionaalsuse ja erapooletuse tagamiseks. Nõukogu võtab teadmiseks jätkuvad jõupingutused võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu, sealhulgas kõrgetasemeliste juhtumite puhul. Nõukogu rõhutab vajadust tagada kohtusüsteemi reformistrateegia ajakohastatud tegevuskava süstemaatiline rakendamine ning kohtute ja prokuratuuri personalistrateegia rakendamise kiirendamine. Nõukogu rõhutab, kui oluline on, et asjaomased institutsioonid järgiksid korruptsiooni ennetamise riikliku komisjoni soovitusi, mis on proaktiivselt jätkanud oma tööd ja algatanud mitmeid uurimisi, sealhulgas kõrgete ametnike vastu.
- Nõukogu kutsub Põhja-Makedooniat üles jätkama jõupingutusi **põhiõiguste, meediavabaduse ja väljendusvabaduse** edasiseks tugevdamiseks.
60. Nõukogu märgib, et **avaliku halduse reformi** valdkonnas on tehtud piiratud edusamme. Endiselt on väga tähtis tagada läbipaistvuse, saavutuste arvessevõtmise ja õiglase esindatuse põhimõtete austamine.

61. Riik on rakendanud oma **luure- ja julgeolekuteenistuste** ulatusliku reformi. Nõukogu kordab, et suurendada tuleb suutlikkust teha parlamentaarset järelevalvet luureteenistuste üle.
62. Nõukogu peab tervitatavaks, et Põhja-Makedoonial on jätkuvalt aktiivne ja konstruktiivne roll eri rühmadest koosneva **rändevoo** haldamisel ja ta teeb tulemuslikku koostööd naaberriikide ja ELi liikmesriikidega. Nõukogu rõhutab, et Põhja-Makedoonia peab täitma oma kohustust viia riigi viisapoliitika vastavusse ELi viisapoliitikaga.
- Nõukogu tervitab Euroopa piiri- ja rannikuvalve (Frontex) staatust käsitleva kokkuleppe allkirjastamist ELi ja Põhja-Makedoonia vahel.
63. **Majandusreformide** osas innustab nõukogu Põhja-Makedooniat jätkama jõupingutusi, et paremini täita ELi siseturu nõuded ning tulla toime konkurentsiturve ja turujõududega liidus.
64. Nõukogu tervitab asjaolu, et 2021. aasta loendus on nüüd lõpule viidud, ning võtab tulemused teadmiseks.
65. **Heanaaberlikud suhted ja piirkondlik koostöö** on jätkuvalt laienemisprotsessi ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi olulised elemendid. Nõukogu tuletab meelde, kui oluline on saavutada käegakatsutavaid tulemusi ja rakendada heas usus kahepoolseid lepinguid, sealhulgas Prespa kokkulepet Kreekaga ning Bulgaariaga sõlmitud sõpruse, heanaaberlikkuse ja koostöö lepingut.
66. Nõukogu avaldab Põhja-Makedooniale suurt tunnustust järjepideva koostöö eest välispoliitika küsimustes ning eelkõige **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika**, sealhulgas Eli piiravate meetmete täielikku järgimist, mis on selge märk Põhja-Makedoonia strateegilisest pühendumisest ELiga ühinemisele. Samuti peab nõukogu tervitatavaks Põhja-Makedoonia jätkuvat aktiivset osalemist **ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika** kohastes ELi missioonides ja operatsioonides.

ALBAANIA

67. Nõukogu peab tervitatavaks esimese valitsustevahelise konverentsi korraldamist Albaaniaga 19. juulil 2022: see näitab Albaania edusammude selget tunnustamist ELi reformikava edendamisel ning käegakatsutavate ja püsivate reformitulemuste saavutamisel.
68. Samuti peab nõukogu tervitatavaks asjaolu, et komisjon on juba teinud edusamme ELi *acquis'* analüütilise läbivaatamise (**sõelumine**) läbiviimiseks, ning nõukogu jääb ootama selle protsessi lõpuleviimist.
69. Pärast 2021. aasta aprillis toimunud **parlamendivalimisi** rõhutab nõukogu, kui oluline on, et ametivõimud jätkaksid tegelemist OSCE/ODIHRi täitmata soovitude rakendamisega. Nõukogu tuletab meelde, et kaasav ja konstruktiivne poliitiline dialoog riigis on endiselt väga oluline, et reformide tempot veelgi kiirendada. Nõukogu rõhutab vajadust tagada poliitikakujundamise läbipaistvus, konsultatsiooniprotsesside kaasavus ja tõhus teavitamine läbirääkimisprotsessist.
70. Nõukogu peab tervitatavaks Albaania edusamme **põhialuste**, eelkõige **õigusriigi** valdkonnas, ja eeskätt seda, et on rakendatud ulatuslikku kohtureformi, mis on ühtlases tempos edenenud, ning et on tugevdatud korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastast võitlust. Korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse kohtu eristruktuur tegi mitu olulist lõplikku otsust kõrgete riigiametnike kohta. Tuleb intensiivistada jõupingutusi heade tulemuste saavutamiseks korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses, sealhulgas kõrgemal tasandil. Lõplike kohtuotsuste täitmine on endiselt väga oluline. Rahapesuvastase töökonna soovitude täitmise tegevuskava tuleb edasi rakendada.
- Nõukogu kutsub Albaaniat üles hoiduma mis tahes kavade või meetmete, näiteks maksuamnestia alaste õigusaktide kehtestamisest, mis võiksid kahjustada või raskendada õigusaktide vastavusse viimist ELi *acquis'* ja poliitikaga, sealhulgas ELi menetluste ja meetmetega, mille eesmärk on tõkestada rahapesu ja maksudest kõrvalehoidumist.

71. Nõukogu peab tervitatavaks asjaolu, et **kontrolliprotsess** on pidevalt edenenud ja andnud käegakatsutavaid tulemusi. Nõukogu peab tervitatavaks parteide laialdast toetust kontrolliorganite põhiseaduslike volituste ajaliselt piiratud pikendamisele ning innustab ametiasutusi tagama protsessi nõuetekohase lõpuleviimise võimalikult lühikese aja jooksul. Nõukogu peab tervitatavaks kõrgema kohtu ja konstitutsioonikohtu töö taastamist.
72. **Põhiõiguste** osas kutsub nõukogu üles suurendama jõupingutusi ulatusliku maasektori reformi rakendamiseks ja omandiõiguste tugevdamiseks läbipaistval moel, konsulteerides sealhulgas kõikide asjaomaste sidusrühmadega, sealhulgas tegeledes dokumentide võltsimise juhtumitega ning liikudes kiiresti edasi registreerimis- ja kompenseerimisprotsessiga. Pärast rahvaloenduse seaduse vastuvõtmist ja jääb nõukogu ootama rahvaloenduse sujuvat ja täiesti läbipaistvat läbiviimist kooskõlas rahvusvaheliste standarditega. Samuti peab nõukogu tervitatavaks vähemusi käsitlevate teiste õigusaktide vastuvõtmist ning kutsub Albaaniat jätkuvalt tungivalt üles võtma kiiresti vastu ja rakendama ülejäänud määrusi, mis on seotud 2017. aasta rahvusvahemuste kaitse raamseadusega, kooskõlas Euroopa standarditega ja kaasates kõik asjaomased sidusrühmad.

Lisaks kutsub nõukogu Albaaniat jätkuvalt üles tegema käegakatsutavaid edusamme **väljendusvabaduse** valdkonnas. Nõukogu kordab, kui oluline on tagada, et kõik meediaseaduse muudatused oleksid kooskõlas Veneetsia komisjoni soovitude ja rahvusvaheliste standarditega, juhul kui parlament peaks seadust uuesti arutama hakkama.

73. Nõukogu märgib, et **avaliku halduse** reformi osas on saavutatud piiratud edu ning innustab Albaaniat jätkama otsustavaid jõupingutusi selles valdkonnas. Parandada on vaja avaliku halduse sisemist koordineerimist, eelkõige poliitika kavandamise ja eelarve koostamise protsesside integreerimiseks. Uute asutuste loomine peab olema kaasav protsess ning nende suhtes tuleks kohaldada kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi.

74. **Rände** valdkonnas on Albaania õigusraamistik suures osas viidud vastavusse ELi *acquis*'ga, kuid seda tuleb ajakohastada. Albaania kodanike poolt ELis esitatud põhjendamatute varjupaigataotluste koguarv suurenes 2021. aastal märkimisväärselt. Albaania ametiasutused peavad seda tähelepanelikult jälgima ja sellega tegelema. Nõukogu rõhutab, et Albaania peab täitma oma kohustust viia riigi viisapoliitika vastavusse **ELi viisapoliitikaga**.
75. **Majandusreformide** osas innustab nõukogu Albaaniat jätkama jõupingutusi, et paremini täita ELi siseturu nõuded ning tulla toime konkurentsiturve ja turujõududega liidus.
76. Nõukogu peab tervitatavaks Albaania jätkuvat konstruktiivset osalemist **piirkondlikus koostöös**. Samuti peab nõukogu tervitatavaks asjaolu, et Albaania jätkab dialoogi **heanaaberlike suhete** tagamiseks, mis on endiselt väga olulised.
77. Nõukogu avaldab Albaaniale suurt tunnustust järjepideva koostöö eest välispoliitika küsimustes ning eelkõige **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika**, sealhulgas ELi piiravate meetmete järgimise eest, mis on selge märk Albaania strateegilisest pühendumisest ELiga ühinemisele. Samuti peab nõukogu tervitatavaks Albaania jätkuvat aktiivset osalemist **ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika** kohastes ELi missioonides ja operatsioonides. Nõukogu tunnustab Albaaniat kui ÜRO Julgeolekunõukogu mittealalist liiget aktiivse osalemise eest reeglitel põhineva rahvusvahelise korra edendamises ja kaitsmises.

STABILISEERIMIS- JA ASSOTSIEERIMISPROTSESS

BOSNIA JA HERTSEGOVIINA

78. Tulenevalt Euroopa Ülemkogu 23.–24. juuni 2022. aasta järeldest ja võttes arvesse komisjoni järgnenud 12. oktoobri 2022. aasta soovitusi, soovib nõukogu anda Bosniale ja Hertsegoviinale kandidaatriigi staatuse, tingimusel et Euroopa Ülemkogu selle kinnitab, ning eeldusel, et õigusriigi, korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse, rände haldamise ja põhiõiguste tugevdamiseks võetakse komisjoni soovitusel täpsustatud meetmed. Nõukogu jääb ootama selle otsuse kinnitamist detsembris toimival Euroopa Ülemkogu kohtumisel. Praeguses geopoliitilises kontekstis rõhutab nõukogu, kui oluline on riigil ELiga ühinemise teel kiiresti edasi liikuda, eelkõige täites ELi ühinemisläbirääkimiste alustamise 14 peamist prioriteeti, mis on kindlaks määratud komisjoni arvamuses Bosnia ja Hertsegoviina ELi liikmeks astumise avalduse kohta, mille nõukogu kiitis heaks 2019. aastal. Samuti kutsus nõukogu kõiki Bosnia ja Hertsegoviina poliitilisi juhte üles kiiresti täitma 12. juunil 2022 saavutatud kokkuleppes sätestatud kohustusi ning viima kiiresti lõpule põhiseaduse ja valimisreformi kooskõlas peamiste prioriteetidega.
79. Nõukogu tervitab **üldvalimiste** korraldamist Bosnias ja Hertsegoviinas 2. oktoobril 2022. OSCE/ODIHRi valimisvaatlusmissiooni esialgsete leidude ja järelduste kohaselt olid valimised üldiselt konkurentsile suunatud ja hästi korraldatud, kuid neid iseloomustas usaldamatus avaliku sektori institutsioonide vastu ja etniliselt lõhestav retoorika. Komisjoni arvamuses sätestatud peamine prioriteet on tagada, et valimised viiakse läbi kooskõlas Euroopa standarditega. EL ootab toimivate seadusandjate ja valitsuste kiiret loomist riigi, üksuse ja kantoni tasandil, et keskenduda reformidele ELiga ühinemise suunas liikumisel.
80. Nõukogu kordab taas oma täielikku toetust Bosnia ja Hertsegoviina väljavaatele ühineda ELiga ühe, ühtse ja suveräänse riigina.

81. Nõukogu kutsub kõiki Bosnia ja Hertsegoviina poliitilisi osalejaid tungivalt üles hoiduma provokatiivsest lõhestavast retoorikast ja tegevusest ning sellest loobuma, sealhulgas seadma kahtluse alla riigi suveräänsuse, ühtsuse ja territoriaalse terviklikkuse, ning lõpetama süüdimõistetud sõjakurjategijate ülistamise ning edendama aktiivselt leppimist.
82. Nõukogu märgib murega, et edusammud **reformide** läbiviimisel on üldiselt piiratud, kuid tervitab siiski hiljuti võetud meetmeid, mille hulgas on riigihankeseaduse muudatuste vastuvõtmine, avaliku sektori finantsjuhtimise tervikliku strateegia vastuvõtmine kõigil valitsustasanditel, nelja puuduva kohtuniku nimetamine föderatsiooniüksuse konstitutsioonikohtusse, mitme lepingu, sealhulgas programmide „Horisont“ ja „Loov Euroopa“ ning Euroopa Liidu elanikkonnakaitse mehhanismi ratifitseerimine, samuti edusammud Europoliga tehtava koostöö käivitamisel ja terrorismivastase võitluse strateegia vastuvõtmine.
83. Viidates Bosnia ja Hertsegoviina rahukokkuleppe üldraamistikuga kehtestatud institutsioonilistele mehhanismidele, peab Bosnia ja Hertsegoviina viima läbi täiendavaid põhiseaduse ja valimissüsteemi reforme, et tagada kõikide kodanike võrdsus ja mittediskrimineerimine, eelkõige rakendades Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat Sejdić-Finci kohtuasjas. Nõukogu kordab taas oma üleskutset tagada tõelise dialoogi abil ja kooskõlas Euroopa standarditega piiratud põhiseadusreformi ja valimisreformi kaasava protsessi, et kaotada valimisprotsessis igasugune ebavõrdsus ja diskrimineerimine. Nõukogu toonitab, et ei tohi võtta ühtegi seadusandlikku või poliitilist meetet, mis muudaks Sejdić-Finci kohtuasjas ja sellega seotud Euroopa Inimõiguste Kohtu tehtud otsuste täitmise keerulisemaks või süvendaks veelgi olemasolevaid lõhesid.
84. Olles mures edusammude puudumise pärast, innustab nõukogu Bosniat ja Hertsegoviinat tegelema reformidega, mille eesmärk on parandada riigi õigus- ja institutsioonilist raamistikku, et täita ELi liikmesusest tulenevaid nõudeid, sealhulgas töötades välja ja võttes vastu riikliku programmi ELi õigustiku vastuvõtmiseks.

85. Nõukogu tervitab riigihankealaste õigusaktide seadusandlikke muudatusi, väljendades samas kahetsust, et arvamuses esitatud peamiste prioriteetide ja õigusriigi küsimusi käsitleva eksperdiarvamuse järelduste käsitlemisel ei ole tehtud edusamme. Nõukogu rõhutab, et ametivõimud peavad tugevdama **õigusriiki** ja astuma otsustavaid samme korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevuse ennetamise ja selle vastu võitlemise tugevdamiseks. Sel eesmärgil kutsub nõukogu Bosniat ja Hertsegoviinat tungivalt üles võtma vastu kõrgema kohtu- ja prokuratuurinõukogu seaduse terviklikkuse muudatused ning viima oma huvide konflikti käsitlevad õigusaktid vastavusse Euroopa standarditega. Nõukogu tuletab samuti meelde, et Bosnial ja Hertsegoviinal on vaja vastu võtta uus seadus kõrgema kohtu- ja prokuratuurinõukogu kohta ning võtta vastu Bosnia ja Hertsegoviina kohtuid käsitlev seadus. Konstitutsioonikohtu otsuseid tuleb täielikult järgida.
86. Nõukogu tervitab asjaolu, et **põhiõigusi** käsitlev õigus- ja institutsiooniline raamistik on suures osas paigas ning et on vastu võetud tegevuskavad romade sotsiaalseks kaasamiseks ja LGBTI-inimeste õiguste kohta. EL kutsub Bosniat ja Hertsegoviinat üles märkimisväärselt suurendama reformipüüdlusi inimõiguste, soolise võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise valdkonnas, eelkõige luues piinamise ja väärkohtlemise vastase riikliku ennetusmehhanismi.
87. Nõukogu avaldab kahetsust edusammude puudumise üle **väljendus- ja meediavabaduse** ning ajakirjanike turvalisuse valdkonnas ning kutsub Bosniat ja Hertsegoviinat tungivalt üles tagama asjakohased kohtulikud järelmeetmed ajakirjanike ja meediatöötajate vastu suunatud ähvarduste ja vägivalda juhtumitele.
88. Nõukogu ootab, et Bosnia ja Hertsegoviina astuks olulisi samme **avaliku halduse reformimisel**, tagades professionaalse ja depolitiseeritud avaliku teenistuse ning kooskõlastatud üleriigilise lähenemisviisi poliitika kujundamise suhtes.
89. Nõukogu tervitab positiivseid samme, mida on võetud **rände** haldamise ja koordineerimise ning varjupaigasüsteemi parandamiseks, ning innustab Bosniat ja Hertsegoviinat jätkama otsustavalt tööd rändeprobleemide edukaks lahendamiseks. Sellega seoses peab nõukogu positiivseks, et ministrite nõukogu võttis vastu piirikontrolli käsitleva seadusandliku ettepaneku ja innustab Bosniat ja Hertsegoviinat võtma vastu rändestrategie ja tegevuskava, parandama kooskõla ELi viisapoliitikaga, tugevdama piirihaldust ning sõlmima ELiga Frontexi staatust käsitleva lepingu.

90. **Majandusreformide** osas on nõukogu mures, et riik on endiselt varajases etapis toimiva turumajanduse loomisel ning seoses oma suutlikkusega tulla toime konkurentsisure ja turujõududega ELis. Nõukogu tuletab meelde vajadust tagada stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu järgimine ning stabiliseerimis- ja assotsieerimislepinguga loodud organite regulaarne kohtumine.
91. Nõukogu innustab Bosniat ja Hertsegoviinat aktiivsemalt osalema **piirkondlikus koostöös ja heanaaberlikes suhetes**.
92. Nõukogu tervitab asjaolu, et Bosnia ja Hertsegoviina on märkimisväärselt parandanud **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika** järgimist, mis näitab tema pühendumust ELiga ühinemise suunale. Nõukogu kutsub Bosniat ja Hertsegoviinat üles veelgi parandama oma õigusaktide vastavusse viimise määra ning tagama piiravate meetmete täieliku rakendamise.
93. Nõukogu tervitab EUFOR Althea volituste pikendamist. EUFOR Althea toetab jätkuvalt Bosnia ja Hertsegoviina ametivõime kõigi kodanike jaoks ohutu ja turvalise keskkonna säilitamisel.
94. Nõukogu kordab, kui oluline on jätkuv koostöö rahvusvaheliste osalejate vahel, ning väljendab toetust kõrge esindaja ja tema büroo missioonile 5+ 2 tegevuskava täitmisel.

KOSOVO

95. Nõukogu tervitab Kosovo jätkuvat pühendumist Euroopa suunas liikumisele ning kordab ELi ja Kosovo vahelise **stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu** jätkuva rakendamise tähtsust.
96. Nõukogu tervitab jätkuvaid edusamme demokraatia ja õigusriigi tugevdamisel, üldise õigusemõistmise tagamisel, korrupsioonivastases võitluses, terrorismivastases võitluses ja vägivaldse äärmusluse ennetamisel. Ta kutsub Kosovot üles jätkama organiseeritud kuritegevuse vastase võitluse tõhustamist. Kohtusüsteemi valdkonnas kutsub nõukogu Kosovot üles parandama olemasolevate vahendite rakendamist, et tagada kohtusüsteemi terviklikkus, sõltumatus ja tõhusus, sealhulgas asjakohaste seadusandlike muudatuste kaudu, ning tervitab valitsuse võetud kohustust järgida Veneetsia komisjoni soovitusi ja teha ELiga koostööd. Kosovo peaks jätkama avaliku halduse reformi, suurendades jõupingutusi professionaalse, vastutustundliku ja kodanikukeskse avaliku teenistuse loomiseks kooskõlas Euroopa ja rahvusvaheliste standarditega.
97. Nõukogu kutsub Kosovot üles tegelema **valimisprotsessi** korduvate puudustega ja rakendama sellega seotud ELi valimisvaatlusmissioonide soovitusi enne järgmisi valimisi, mis peaksid toimuma 2025. aastal. Sellega seoses tervitab nõukogu assamblee poolt mitmeparteilise ajutise komitee loomist nende reformidega tegelemiseks. Nõukogu innustab kõiki erakondi tegema koostööd, et veelgi tugevdada assamblee seadusandlikku rolli ja järelevalverolli, ning seadma prioriteediks peamised õigusaktid, eelkõige ELiga seotud reforme käsitlevad õigusaktid, mille puhul tuleks taotleda mitmeparteilist toetust.
98. Nõukogu tervitab asjaolu, et Kosovo mõistab teravalt hukka Venemaa agressioonisõja Ukraina vastu, riigi selget geostrateegilist suunitlust ning oma seadusandluse vabatahtlikku vastavusseviimist ELi piiravate meetmetega (eelkõige Venemaa ja Valgevene vastu suunatud meetmed) ja nende jätkuvat rakendamist.

99. Nõukogu märgib, et Kosovo **majandus** on pärast pandeemiat jõudsalt taastunud, kuid 2022. aasta majanduskasvu väljavaated on halvenenud. Praegused ülemaailmsed majandusprobleemid rõhutavad vajadust jätkata pikaajaliste struktuursete probleemide lahendamist, eelkõige seoses energiajulgeolekuga, aga ka majanduse mitmekesistamise puudumisega, sõltuvusega välistest rahavoogudest ja laialt levinud mitteametlikust majandusest, samuti probleemidega õigusriigi valdkonnas, sealhulgas korrupsiooniga.
100. Nõukogu kutsub Kosovot üles kiitma kiiresti heaks ambitsioonika ja tulevikku suunatud energiastrateegia ning suurendama taastuvate energiaallikate osakaalu oma energiaallikate jaotuses. Pidevaid jõupingutusi on vaja varustuskindluse tagamiseks, energiaallikate mitmekesistamiseks, energia siseturu toimimise parandamiseks ning energiavõrkude ja energiatõhususe arendamiseks.
101. Nõukogu toetab **viisanõude kaotamist** Kosovo suhtes ja tunnistab selle tähtsust Kosovo kodanike jaoks. Nõukogu jääb ootama kiireid ja edukaid läbirääkimisi Euroopa Parlamendiga määruse (EL) 2018/1806 vajalike muudatuste üle.
102. Nõukogu innustab Kosovot tegema täiendavaid jõupingutusi, et täies ulatuses rakendada oma **põhiõigusi** käsitlevat õigusraamistikku kooskõlas Euroopa standarditega ning parandada ka koordineerimist ja järelevalvet. Rohkem tuleb ära teha eelkõige selleks, et tagada kultuuri- ja usupärandi täielik kaitsmine, vähemuskogukondadesse kuuluvate isikute, sealhulgas romade ja aškalite, riigisiseste põgenike ja LGBTI-inimeste õiguste kaitsmine ning kindlustada sooline võrdõiguslikkus ka tegelikkuses. Olemasolevaid inimõiguste mehhanisme tuleb veelgi tugevdada.

103. ELi vahendatud **dialoogi** osas peab nõukogu tervitavaks dialoogi jätkamist ning avaldab tunnustust kõrgele esindajale ja ELi eriesindajale Belgradi ja Priština dialoogi ning muude Lääne-Balkani piirkondlikke küsimuste jaoks nende pühendumuse eest. Nõukogu eeldab, et Kosovo osaleb ELi vahendatud dialoogis heas usus ja kompromissi vaimus, et saavutada viivitusteta Serbiaga terviklik õiguslikult siduv kokkulepe suhete normaliseerimise kohta kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja ELi *acquis*'ga. Selles kokkuleppes tuleks käsitleda kõiki lahendamata küsimusi ja see peab toetama piirkonna stabiilsuse tagamist. See on väga oluline, et Kosovo ja Serbia saaksid liikuda edasi Euroopa suunas. Nõukogu kordab oma kindlat ootust, et kõiki varasemaid lepinguid järgitakse ja rakendatakse viivitamata ning et lepinguosalistes osalevad konstruktiivselt kõigi oma kahepoolsete vaidluste lahendamises. Nõukogu kutsub mõlemat lepinguosalist üles hoiduma ühepoolsest ja provokatiivsest tegevusest, mis võib viia pingete ja vägivallani, ning retoorikast, mis ei soodusta dialoogi. Nõukogu tuletab mõlemale lepinguosalisele meelde nende jagatud vastutust rahu ja stabiilsuse tagamisel.
104. Nõukogu kordab Kosovo erikodade ja eriprokuratuuri töö tähtsust ja oma toetust sellele. Kosovo jätkuv täielik koostöö, et võimaldada neil oma volitusi täita, on oluline näide Kosovo pühendumusest järgida õigusriigi põhimõtet ja teha lõpp karistamatusele.
105. Nõukogu innustab Kosovot töötama välja üleminekuperioodi õigusemõistmise strateegia, sealhulgas tervikliku lähenemisviisi oma mineviku käsitlemiseks. Nõukogu juhib tähelepanu vajadusele jätkata sisedialoogi edenemist.
106. Nõukogu tuletab meelde, kui oluline on Kosovo tihe koostöö **EULEX**i missiooniga ning teiste asjaomaste rahvusvaheliste osalejatega.
107. Nõukogu tuletab meelde piirkondliku koostöö ja **heanaaberlike suhete** tähtsust ning innustab Kosovot osalema aktiivselt ja konstruktiivselt **piirkondlikus koostöös**.